

Svogertesten

TEKST

Peder Kjøs

PUBLISERT 1. september 2008

Peder Kjøs, denne månedens kronikkforfatter, er privatpraktiserende psykolog og spesialist i voksenpsykologi. Sammen med Magne Raundalen, Marit Netland, Kjell Underlid, Ingunn Skre og Anne Skard er han invitert av Tidsskriftet som fast kronikør. Neste måned: Magne Raundalen.

Da jeg begynte som psykolog, tenkte jeg at det var min jobb å like klientene mine uansett. Det var ikke alltid så lett. Jeg hadde den første jobben min på en institusjon for rusmisbrukere, og de var slett ikke alltid så ålreite. Men jeg syntes jeg klarte det bra. Under overflaten av kriminalitet, upålitelighet og svak behandlingsmotivasjon var de jo folk som satt fast og ikke kom videre med livene sine. De prøvde så godt de kunne, men fikk ofte ikke til det de innerst inne ville. Ideologien min var at de fortjente å bli likt, de som ikke så mange andre likte. Når vi ble bedre kjent, gikk det av seg selv.

«Hva ville jeg ha tenkt, følt, sagt og gjort hvis denne klienten skulle gifte seg med søsteren min?»

Men det at jeg liker klientene mine lager noen ganger et dilemma. Hva når en del av problemet er at min klient ikke er så god å ha med å gjøre for andre? Hva hvis min klient holder rusmisbruket sitt hemmelig for partneren sin, er utro, misbruker andres tillit og kanskje til og med kan bruke vold? Jeg har selvfølgelig ingen plikt til å støtte eller godkjenne slik oppførsel, hvis klienten skulle spørre meg hva jeg synes. Men jeg føler likevel en sterk forpliktelse om å være på klientens side, som et minimum.

Det kan være bra å sette spørsmålstegn ved de etiske sidene av de valgene klientene tar, særlig hvis det er fare for at de påfører andre ubehag eller utnytter andre. Men ikke alltid. Noen ganger innbyr situasjonen bare ikke til en slik moralsk manøver. Jeg har for eksempel ikke alltid frarådet eller i det hele tatt problematisert klienters planer om å lyve om rusmisbruk, holde tilbake informasjon om helsetilstanden i jobbintervjuer eller holde utroskap hemmelig. Noen ganger trenger klientene virkelig en form for bekreftelse på at de kan gjøre noe de vet er moralsk klanderverdig og likevel ha verdi som mennesker, fordi de ikke klarer å ta konsekvensene av å leve sant og ærlig hele

tiden. Men når jeg da forsiktig og indirekte (eller Direkte) gir en slags godkjenning, kan jo dette ramme en tredjeperson som jeg ikke kan vri meg unna et moralsk ansvar for.

Kanskje jeg vet at kona di er utro. Kanskje jeg hjelper henne med de kvalene hun har, heller enn å bidra til at dere kan leve sammen (eller skilles) i sannhet og autentisitet. Dermed undergraver jeg den tilliten som er nødvendig mellom mennesker. Jeg vet at det jeg gjør, er galt, og prøver å kompensere eller demme opp for konsekvensene på ulike måter. Noen kolleger og jeg har i ledige og selvutleverende stunder pønsket ut det vi kaller Svogertesten. Testen er enkel. Du spør deg selv: Hva ville jeg ha tenkt, følt, sagt og gjort hvis denne klienten skulle gifte seg med søsteren min? En slik test burde selvfølgelig ikke være nødvendig. Alene empatien med den uskyldige tredjepersonen som klientens handling går ut over burde vært nok. Men Svogertesten bidrar når blikket for den tredje blir tilslørt av et eller annet hensyn. Ofte er det hensynet til hva som er bekvemt for klienten, som kommer i veien. Men det hender nok også at det er hva som er bekvemt for terapeuten som gjør utslaget. Svogertesten blir en slags moralsk bømme isvann å stikke tærne i når stemningen blir litt for «er det så nøye» i timen. Ville jeg unne den nye svogeren min en utro-episode eller to uten å kreve at sannheten kom fram, fordi han fortjener en ny sjanse etter sin lange kamp med tvil rundt parforholdet? Svogertesten kan gi mange tanker og åpninger for veier videre i arbeidet med klienten fordi den gjør klienten selv, hans handlinger og ikke minst hans potensielle eller reelle offer mer virkelig.

En bivirkning ved Svogertesten er at den kan røpe noen dyptsittende holdninger vi har til mennesker med en psykisk lidelse. Jeg bidrar så godt jeg kan til at en klient med schizofreni finner seg en kjæreste og kanskje ikke røper diagnosen sin den første kvelden. Men ville jeg synes det var greit å ha en svoger med schizofreni? Politisk korrekt synes jeg selvfølgelig det, men jeg kan ikke helt la være å tenke over alle de sidene et slikt forhold ville hatt for min søster. Jeg klarer ikke helt å være fullt ut entusiastisk når søsteren eller broren min forteller at den nye kjæresten «har litt bagasje med seg fra barndommen». Jeg vet at psykiske lidelser kan ha store konsekvenser for partnere, familie og ikke minst barn. Jeg er nok mer tolerant og forståelsesfull overfor klienter enn jeg er privat. Dette misforholdet kan ha mye å gjøre med manglende nærhet til det potensielle offeret, men også med mitt eget behov for å ha et konstruktivt, tilgivende, forståelsesfullt og varmt miljø i terapirommet.

Hvis man driver med testing, er det vanskelig å la være å gjette hvordan jeg selv eller noen jeg kjenner ville scoret. Hvordan ville jeg selv ha scoret på Svogertesten? Ville den avdekket min tilbøyelighet til depresjon og innadvendthet, mine egne vansker med å takle utbrudd av negativ affekt, min narsissisme, og min tidvise handlingslammelse overfor dagliglivets krav? Hva slags svoger er jeg selv? Og da er vi ved det klassiske spørsmålet i så mange terapier: Er det greit at jeg er som jeg er, og forteller andre om det? Hva synes jeg om å ha svakheter og være til bry for andre?

Jeg tror ikke man må godta seg selv fullt ut for å kunne godta andre. De fleste av oss legger vel lista litt høyere for oss selv enn for andre, og misliker svakheter ved oss selv

som vi synes er greit hos andre. Men likevel: Jeg synes jeg er bra nok til å være svoger. Kortslutningen blir tydelig: Hvis det er greit at jeg er svoger med mine feil, hvorfor er det da ikke greit at klienter kan være svogere? Den eneste grunnen må være at deres feil er verre enn mine. Er det lov å si det? Kanskje ikke helt. Men noen av dem har svakheter som jeg ikke ville like å forholde meg til privat, og som det er rimelig at ikke andre synes er så greie heller. Sånn er det, dessverre.

Jeg synes det går greit å ikke like alle sider ved klientene mine nå. En av grunnene er at jeg ikke lenger er så opptatt av det vi kan kalle «Hel ved-teorien». Teorien sier at det er bra å være laget av hel ved, altså av det samme solide materialet tvers igjennom. En person er ikke hel ved hvis man avdekker et avvik, en feil eller noe vi ikke forstår. Enhver svakhet eller feil blir en grunn til å avskrive hele personen. Forbausende mange tror innerst inne på Hel ved-teorien. Når noen (for eksempel en klient) nekter å innrømme en svakhet, er sjansen stor for at han tror at hele han vil bli avskrevet hvis noen oppdager at han ikke er Hel ved. Svogertesten springer kanskje ut av Hel ved-teorien. Den skal avsløre svakheter, gjerne sosiale, og brukes til å forkaste de som er for dårlige på ett eller flere punkter. Men tross avvisningen av Hel ved-teorien kan vi beholde Svogertesten, hvis vi tar hensyn til denne slagsiden når vi tolker scoren. Svogertesten får fram sider som ikke betyr at personen må avskrives, men at vi får et realistisk overblikk over hans muligheter og begrensninger, slik disse fortøner seg utenfor terapivarmen. Det er lettere å være positiv på en tilpasset og konstruktiv måte når man er realistisk.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 45, nummer 9, 2008, side 1212-1213

TEKST

Peder Kjøs, psykolog